

Салих СЕЛИМОВИЋ
Кладница, Сјеница

КАРАКТЕРИСТИКЕ НЕКИХ ДЕМОГРАФСКИХ КРЕТАЊА У ОПШТИНИ СЈЕНИЦА НА ПРИМЕРИМА ИЗ БАРЕ И КЛАДНИЦА

Апстракт: Овај рад је део ширих ауторових мултидисциплинарних истраживања Сјеничко-пештерске висоравни. Овај део Србије је веома занимљив за истраживања из више области и специфичних тема. Међутим, простор је ретко систематски и целовито истраживан и обрађиван у виду синтеза. И оно што је рађено било је углавном узгредно и фрагментарно. Историјска демографија је била посебно запостављена. Додуше, миграциони процеси су били динамични, а Сјеничко-пештерска висораван, као и цела Стара Србија, је била и матично и етапно миграционо подручје. И то је, уз остале факторе, битно утицало и на укупна демографска кретања, како раније тако и у најновије време. После Другог светског рата, а посебно од краја шездесетих година па до почетка 21. века миграциони процеси и драстичан пад наталитета су довели до праве депопулације овог простора. Настале су и крупне промене у верско-конфесионалној и националној структури становништва. Тај тренд депопулације и структурних измена траје и даље, што ће сигурно имати и далекосежне последице.

Кључне речи: Сјеница, Пештер, миграције, демографија, пописи, депопулација, Баре, Кладница.

Општина Сјеница заузима највећи део Сјеничко-пештерске висоравни чији мањи делови припадају општинама Тутин и Нови Пазар. Садашњи простор који улази у атар општине Сјеница као такав егзистира од 1955. године када је укинут сјенички и припојен Новопазарском срезу. Последња административно-територијална реорганизација је извршена 1959. године када је

цео Новопазарски срез, па тако и општина Сјеница, припојен Краљевачком срезу који је касније посатао регион Краљево.¹ После усвајања статута општине Сјеница 1964. године Општина је подељена на 12 месних заједница, некадашњих 11 сеоских и једне градске општине са нешто раније установљених 12 месних канцеларија. Међу тих 12 месних канцеларија и месних заједница су Баре и Кладница. Од 1991. године општина Сјеница се налази у Златиборском управном округу. Број насеља се постепено смањивао од 1953. када је Општина имала 105, а 2002. године 99 са тенденцијом и даљег нестајања неких минијатурних насеља.

Општина се налази у централном делу Рашке области или некадашњег Новопазарског санџака. Простире се од планине Јавора до реке Лима и од планина Нинаје до Јадовника. Зато се може рећи да се општина Сјеница налази на Сјеничко-пештерској висоравни, у Старом Влаху и делом у Средњем Полимљу. Ради теме овог скупа треба рећи да сјеничка општина излази на средњи ток реке Лима у дужини од 12 км (Врбница, Височка, Захумско, а ту је и Куманица са манастиром св. Арханђела). Граничи се са општинама Нови Пазар, Ивањица, Нова Варош, Пријеполје, Бијело Поље и Тутин.

Површина општине је 1056 км², а по статистичком попису из 2002. године имала је 27.970 становника што је мање за 6.003 становника према стању за време пописа из 1991. године. По пространству се налази на деветом месту у Србији, а по броју становника на 81. Сам град је тада имао 13.514 становника што је мање за 1.290 житеља у односу на попис из 1991. године. Просечна густоћа била је 26 становника на 1 км². Од суседних општина по простору је већа Ивањица (1.090 км²), а по броју становника је мања Нова Варош (19.982).²

У Османском царству је први општи статистички попис обављен тек 1831. године, али тим пописом није био обухваћен Босански ејалет, па тако ни нахија и касније каза Сјеница, те ни подручја садашњих месних заједница Баре и Кладница. Из каснијих турских пописа или салнама Косовског вилајета крајем 19. и почетком 20. века, када је нахија и каза Сјеница припадала Косовском вилајету, не може се добити ни близу, а камоли целовита, слика демографских кретања. За историјску демографију су то веома штурни подаци и несигурни за неке озбиљне научне анализе. Неке податке из тог времена су презентовали Павле Шафарик, Тодор Станковић, Гастон Гравје, Јефто Дедијер, Јован Цвијић. Краљевина Србија је по ослобођењу крајем 1912. године обавила попис села и засеока среза сјеничког као и свих ослобођених

¹ Закон о подручјима општина и срезова у НРС („Сл.гласник НРС“бр.51/59).

² С. Селимовић, *Сјеница*, Епоха, Пожега 2004, 5.

крајева Старе Србије. Срез сјенички имао је тада 124 насељена места и 26.381 становника. Тадашња сеоска општина Баре пописана је у оквиру Милешевског среза и имала је 1.073 становника, док је општина Кладница и тада била у оквиру среза сјеничког, а у њој је живело 1.576 житеља.³

Први детаљан и, према тадашњим европским стандардима, савремен статистички попис је извршен тек 1921. године. Тај попис је обавила администрација Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца (СХС). Сјенички срез је тада имао 22.503 становника, а општина Баре пописана је у оквиру сјеничког среза у чијим оквирима ће и даље остати, а општина Кладница је припадала Сјеници још од 1870. године (раније је припадала нахији и кази Нова Варош). У попису који је извршен у Краљевини Југославији 1931. године срез Сјеница је имао 28.292 становника. Занимљиво је истакнути структуру становништва по вероисповестима и процентуалном учешћу упоређујући је са 1921. годином.⁴

Табела бр.1: Становништво Сјеничког среза по вероисповести по пописима из 1921. и 1931. године

ВЕРОИСПОВЕСТ	1921.	%	1931.	%	ИНДЕКС
Православна	8.641	38,40	11.992	42,39	138,78
Исламска	13.820	61,41	16.265	57,49	117,69
Израелићанска	18	0,08	28	0,10	155,55
Римокатоличка	24	0,11	7	0,02	29,16
СВЕГА:	22.503	100,00	28.292	100,00	125,73

Као што се у табели види у том периоду је значајно порастао број православног, а опао број исламског становништва. Припадници исламске вероисповести су се у том раздобљу иселавали у Турску, док се православно становништво досељавало из суседних срезова као што су Бјелопољски, Златарски, Моравички, Милешевски. Ипак, и поред бројног иселовања муслиманског становништва у Турску, број становника између та два пописа је повећан за око 26% што је било условљено и веома високим природним прираштајем код обе популације. Такав тренд је постојао и у целој Рашкој области и Зетској бановини све до почетка Другог светског рата.

Такође је интересантно истакнути и изјашњавање о матерњим језицима за време пописа 1921. године. За српски или хрватски матерњи језик изјаснило се 96,01 % становништва Среза, албански 3,85 % и турски 0,06 %.⁵

³ М. А. Вујачић, *Речник места у ослобођеној области Старе Србије*, Београд 1914, 118-121.

⁴ Р. Јовановић, *Становништво општине Сјеница*, Новопазарски зборник 22, Нови Пазар 1998, 242.

⁵ Дефинитивни резултати пописа становништва од 31. јануара 1921. године, Државна штампа-рија, Сарајево 1932, 112, 113.

У периоду после Другог светског рата број становника се и даље повећавао до 1961. године када је општина Сјеница имала 36.950 житеља, и то је био демографски максимум. За време пописа 1991. године број становника је износио 33.973 што је било за око 10 % мање у односу на стање у 1961. години. Већ је презентован податак да је сјеничка општина 2002. године имала 27.970 грађана, што је било мање у односу на претходни попис за око 18 %. За период од 1961. па до 2002. године број становника је смањен за 8.980 лица или за 24,3 %. И поред масовних иселјавања муслимана у Турску и Македонију у педесетим и шездесетим годинама 20. века муслиманска популација је нагло расла док је православна стагнирала или чак и опадала. Миграциони процеси су били интензивни и код једне и код друге популације. Већ од половине шездесетих година муслимани све више одлазе у Босну, а највише у предграђа и ближу околину, Сарајево, посебно млади ради школовања и запослења. Срби су се масовније иселјавали, а посебно млади који су одлазили на школовање и рад у велике градове централне Србије (Крагујевац, Краљево, Чачак, Горњи Милановац, Београд). Тај интензиван миграциони процес код Срба се много негативније одражавао на пад учешћа у укупном становништву Општине. Тако је, примера ради, у периоду 1982-1988. године из општине Сјеница одјавило боравак 4.103 лица. Од тог броја је било из муслиманске структуре 2.336, а из српске 1.767 лица.⁶ Слична ситуација се одвијала и у суседним општинама Нови Пазар и Тутин. У српској популацији то је висок проценат од 23,42 %, мада ни у муслиманској, који је био 9,11%, није мали. У време пописа 1991. године муслимана је пописано 25.781 или 76,54 % становништва Општине, док је православца било 7.637 или 22,67 % са тенденцијом благог стагнирања до 2002. године. Док је муслиманска популација од 1921. па до 1991. године порасла за импозантних 103 % православна је порасла само за 10 %.⁷ У односу на период 1931-1991. чак је број православног становништва опао за 22 %. Од демографског максимума 1961. године, када је било 36.950 становника, па до пописа у 1991. години, када је пописано 33.973 становника, било је мање 20.189, јер је за тај период природни прираштај износио 17.212 лица.

Депопулација простране сјеничке општине узрокована је највећим делом истим разлозима који су присутни у свим брдско-планинским пределима

⁶ Материјал „Актуелна идејно-политичка питања миграционих кретања у општинама Нови Пазар, Сјеница и Тутин“, Међуопштинска конференција СКС Краљево, Краљево децембра 1988.

⁷ „Попис '92“- Становништво, Подаци о националној припадности по насељима и општинама СРЈ, Савезни завод за статистику, Београд.

наше земље, тј. индустријализацијом, појавом беле куге и старачких домаћинстава. У брдско-планинским селима у почетку је постојао проблем тзв. аграрне пренасељености и вишка младе и способне радне снаге као и скоро непостојећом комуналном инфраструктуром. Неадекватном аграрном, социјалном, комуналном и нешто касније популационом политиком села су се нагло празнила, а градови и приградска насеља несразмерно расли. Град Сјеница је од 1948. до 1991. године порастао за преко 400 %, а у селима је на нивоу Општине од 1961. до 1991. године нестало 38,85 % становника.⁸ Такав тренд пражњења села је присутан и у суседним општинама Нова Варош, Ивањица, Пријепоље, Бијело Поље, али и у неким другим деловима Србије и Црне Горе где скоро нестају и људи и насеља.

Када је држава схватила да је требало другачије радити било је већ касно. Покушало се задржати преостало сеоско становништво формирањем месних центара са најнеопходнијим објектима и службама, али и изградњом индустријских погона на ширем подручју као нпр. погона текстилне индустрије „Весна“ по већим месним заједницама општине Сјеница (Дуга Пољана, Карајукића Бунари, Кладница, Баре, Лопиже (депопулацијом најугроженија МЗ). Међутим у тим погонима се запослила углавном женска радна снага. Те девојке више нису хтеле да се удају у село, а млађе жене нису хтеле да рађају више од једног или двоје деце. Велики број момака је остајао неожењен. Становништво је постајало све старије и неспособније за биолошку репродукцију. Према подацима из пописа 1931. године у срезу сјеничком је до 19 година старости било 53,19 % популације, а деце до 10 година било је 2,24 по једном домаћинству. Популације до 19 година 1981. године имало је 44,08 %.⁹ Тај проценат младих је 2002. године скоро преполовљен.

У последњих неколико година држава и локалне самоуправе улажу знатна средства у изградњу сеоских путева, водовода, амбуланти, а телефони стижу и до најудаљенијих села. Међутим, резултати пописа 2002. године, а сигурно и овог који је тек обављен, показује да су све те акције дошле прекасно и да су, нажалост, најчешће у служби страначких промоција. Због тога су оне најчешће ефемерне и палијативне те због тога тешко да ће дати резултате на дуже стазе. И на нивоу Републике Србије је негативан миграциони салдо, а наталитет и природни прираштај су и иначе из године у годину све мањи. Сада на све те факторе негативно утиче и економска и друштвена криза. Према прелиминарним резултатима садашњег пописа око 5 % је мање становника у Србији.

⁸ Јовановић, 249.

⁹ Јовановић, 255.

БАРЕ

Месна заједница Баре налази се на крајњем југу општине Сјеница и граничи се са општинама Пријепоље и Бијело Поље. Има површину од преко 120 км². Према попису из 2002. године на њеном подручју живело је 1.263 становника па је просечна густоћа на један квадратни киломатер само 9. По површини је на другом месту у Општини, а по броју становника на седмом. Ову по простору велику МЗ чини 15 насеља, и то: Баре, Боришиће, Блато, Височка, Вишњева, Врбница, Гошево, Гргаје, Захумско, Крајиновиће, Језеро, Трешњевица, Тутиће и Црвско. Раније нека од ових села су припадала Бијелом Пољу и Пријепољу, а после Првог светског рата Сјеници. Села Врбница и Крајиновиће излазе на десну обалу Лима где се налази и манастир св. Арханђела у Куманици. На прузи Београд-Бар, која пролази територијом општине Сјеница и ове месне заједнице у дужини од 8 км, налази се и железничка станица Врбница. Центар месне заједнице је село Баре, где се налазе месна канцеларија, матична основна школа са становима за наставнике и ђачком кухињом, амбуланта, пошта, црква, полицијска станица, две продавнице, а био је 1988. године изграђен и погон текстилне фабрике „Весна“ из Сјенице у којем је била скоро сва женска радна снага. Почетком деведесетих је и престао са радом, а приватизација није успела, те фабрика пропада. То је био школски пример промашене инвестиције и прекасне изградње сеоских погона који су направили још већу штету селима, јер, као што је већ истакнуто, запослене девојке нису више хтеле да се удају за момке у селу, нити да узгајају стоку и музу краве и овце. Велика већина становника су Срби православци. Да би се колико толико смањио број неожењених и спречило гашење неких домаћинстава, момци су се женили Албанкама које су хришћанке. То се чинило уз благослов Српске православне цркве и уз велико ангажовање хуманитарне организације „Стара Рашка“ из Београда.¹⁰ Такви бракови су се склапали и на подручју Ивањице, Нове Вароши и целе Сјеничко-пештерске висоравни. Према подацима ове хуманитарне организације до 2010. године склопљено је 100 таквих бракова.

Од 1912. године основана је општина Баре која ће једно време припадати Пријепољу, а по завршетку Првог светског рата Сјеници која се налазила у Рашкој области до 1929. када ће ући у састав Зетске бановине до 1941. године. Као сеоска општина постојаће од 1952. до 1959. године, а после усвајања

¹⁰ Р. Петровић и Р. Прелић, *Чувари огњишта*, Хуманитарна организација „Стара Рашка, Београд 2010, 112, 115.

статута општине Сјеница 1964. године конституисана је као месна заједница. У току Другог светског рата, посебно у лето 1941. године, на њеној територији су вођене жестоке борбе против усташа и муслиманске милиције. Ова месна заједница је тада имала највеће људске жртве у сјеничком срезу. Само у јулу 1941. године усташе су убиле 70 људи.

После ослобођења 1912. године администрација Краљевине Србије обавила је попис села и засеока среза сјеничког. Тадашњу сеоску општину Баре су чинила села и засеоци: села Баре са 158 становника, Блато 130, Биједићи 71, Височка 82, Врбница 143 са засеком Тутиће 68 (211), затим села Захумско 277 и Крајиновиће 144 становника. Према томе Општина је имала седам села и један засеок са укупно 1.073 становника.¹¹ Као што се види села су углавном мала иако су им атари били веома велики.

У току Првог светског рата страдао је знатан број грађана од разних болести (шпанска грозница - шпањолка, тифус), затим од глади, зиме, а било је погинулих као војника Краљевине Србије и умрлих интернираца у аустроугарске логоре.

За време пописа у Краљевини СХС 1921. године општина Баре имала је 1.521 становника. Од тог броја православних је било 1.065 или 70,1 %, а муслимана 456 или око 30%. Што се тиче језика сво се становништво изјаснило да му је матерњи језик српски.¹² Просек чланова по једном домаћинству био је 5,6. На нивоу Среза тај просек је био 6 чланова. Када је извршен попис у Краљевини Југославији 1931. године општина Баре имала је 2.040 становника. Православних је било 1.463 или 71,72 %, муслимана 577 или око 29 %. Просек по једном домаћинству је био 5,96 чланова док је у Срезу износио 6,78 чланова.

После Другог светског рата месна заједница Баре највећи број становника имала је приликом пописа 1971. године. Тада је у овој месној заједници живело 3.188 становника. Од тог пописа популација се нагло смањивала па је већ 1981. године било мање 737 житеља или за 23,12 %. Попис из 1991. године показао је још драстичнију депопулацију, јер је смањење за десет година износило 910 становника. За тих 20 година месна заједница Баре је „изгубила“ 1.647 становника или 51,66 % популације.¹³ Просечан број чланова 1991. године био је 3,4 док је за Општину тај просек износио 4,5 чланова. Тада је у месној заједници Баре живело 1.261 Србин православно или 76,56 % док је Муслимана било 244 или 24,82 %.

¹¹ Вујачић, Исто.

¹² Као у ФН бр.5.

¹³ С. Селимовић, *Неке карактеристике демографских кретања у општини Сјеница у последњим Пописима*, Милешевски записи бр.6, Музеј у Пријепољу, Пријепоље 2005, 207.

У време првог и последњег пописа у СРЈ 2002. године месна заједница Баре имала је 1.263 становника и просек по једном домаћинству од 2,8 чланова. Број старачких домаћинстава и неожењених момака постао је забрињавајући. Карактеристично је упоређивање старосних група према пописима из 1991. и 2002. године.

Табела бр. 2: Карактеристичне старосне групе по пописима из 1991. и 2002. године

ГРУПА	1991.	%	2002.	%
Од 0-19 год.	539	35,05	269	21,30
20-59	760	49,41	638	50,51
60 и више	239	15,54	356	28,19

Срби са подручја месне заједнице Баре највише су се селили у околину Крагујевца, Краљева и Бијелог Поља, док су Муслимани одлазили такође у Бијело Поље, Нови Пазар и више у Сарајево. Велики број Барана се населио и у општинском центру Сјеници. По националној структури Срба је било 1.096, Муслимана 147, Црногораца 13 и 2 Бошњака. Занимљиво је да се муслимани у овој месној заједници нису хтели да изјасне као Бошњаци већ су остали као муслимани у националном смислу.

Да би слика депопулације подручја Бара било још експликативнија покажеће и подаци о кретању броја ученика у матичној школи на Барама. Школске 1973/74. године школу је похађало 625 ученика, 1983/84. године 350, 1993/94. године 128, 2003/04. године 66 и 2008/09. године 70 ученика. У овој школској години уписана су 63 ученика.

Од 1971. године, када је било највише становника, до 2002. године у месној заједници Баре било је мање 1.925 становника или за 60,38 %.

КЛАДНИЦА

Месна заједница Кладница заузима крајњи север општине Сјеница граничи се са општинама Ивањица и Нова Варош и потпуно је на супротној страни од МЗ Баре. Има површину од преко 68 км². Према подацима из пописа 2002. године у њој је живело 1.453 становника, те је просечна густина 21 на км². И по површини и по броју становника ова МЗ је на петом месту у општини. Као сеоска општина после Другог светског рата егзистирала је од 1952. до 1959. године.¹⁴ Као месна заједница конституисана је усвајањем

¹⁴ Ј. Вучковић, *Сјеница у спољним и унутрашњим административно-територијалним променама*,

статута општине Сјеница 1964. године. Месну заједницу чине насеља: Кладница, Боровиће, Јевик, Калипоље, Папиће, Понорац, Сугубине и Урсуре. Центар месне заједнице је највеће село Кладница где се налази матична основна школа са становима за наставнике и ћачка кухиња, амбуланта, цамија и три продавнице. Месна канцеларија је три пута мењала седиште, тј. премештана из Кладнице на Понорац и враћана у Кладницу што је увек зависило од односа снага локалних моћника. Тренутно се канцеларија налази на Понорцу као неком географском центру. Ту је лоциран и пропали погон фабрике „Весна“ из Сјенице који је почео са радом 1989. и завршио свој неславни рад 1992. године. И том погону је радила женска радна снага па су и у овој месној заједници настале исте последице које су погодиле месну заједницу Баре. И данас тај погон пропада и прави је пример прекасне и промашене инвестиције. Такође на Понорцу је 1990. године изграђена и ветеринарска станица која никада није служила својој намени.

После ослобођења у октобру 1912. године формирана је општина Кладница, мада је она егзистирала као сеоска општина (јафта) и за време турске владавине. Тада је администрација Краљевине Србије извршила попис села и засеока у целој Старој Србији. У општини Кладница пописана су следећа насеља: село Кладница 566 становника са засеоцима Понорац 110, Кукавице 22 и Јове 15 (713); село Урсуре 345 становника са засеоцима Папиће 127, Петровиће 53, Брежђе 47 и Потоци 18 (590) и село Сугубине 127 са засеоцима Јевик 124 и Куртовићи 22 (273) становника. Општина Кладница је тада имала укупно 1.576 становника.¹⁵

У току Првог светског рата становништво је страдало од разних болести (тифус, шпанска грозница, ТБЦ), зиме, глади, а неки су страдали и као војници Краљевине Србије. Око 160 добровољаца (ђурумлија) или „зоровољаца“ је отишао да се бори на страни Турске и Аустро-Угарске. Када се завршио тај велики рат тек сваки десети се вратио кући.

Први попис по завршетку тог по Србију катастрофалног рата обављен је у Краљевини СХС 1921. године. Општина Кладница је тада имала 1.494 становника. Муслимана је било 1.437 или 96,18 %, а православних 57 или 3,82 %. Сви грађани су се изјаснили да говоре српским језиком. Због велике проређености становништва просек по једном домаћинству износио је само 4,8 чланова.

Следећи попис је извршен у Краљевини Југославији 1931. године. Према подацима из тог пописа општина Кладница је имала 1.928 становника. Од тог

Новопазарски зборник 23, музеј „Рас“, Нови Пазар 1999, 200, 201.

¹⁵ Селимовић, 207.

броја муслимана је било 1.437 или 88,43 %, а православних 223 или 11,57 %. До успореног пораста, боље рећи стагнације у демографском развоју муслиманске популације дошло је због бројног иселјавања у Турску. Примера наводимо податак да је за период 1925-1928. године из општине Кладница иселено у Турску 40 породица са 216 чланова.¹⁶ Нагли пораст српског православног становништва је настао због доселјавања из Моравичког и Златарског среза на имања одсељених муслимана. Због веома високог наталитета и природног прираштаја просек по једном домаћинству био је 6,4 чланова.

У току Другог светског рата на подручју општине Кладница није било паљевина и већих страдања, јер је сарадња са окупаторима је била потпуна. Највећи број дорасле мушке популације способне за борбу био је организован у муслиманску милицију. Један број је служио и у немачкој војсци у злогласној 13. Ханџар дивизији, мада су многи бежали и крили се од немачких окупационих власти.

После Другог светског рата највећи број становника месна заједница је имала 1953. године. Тада је пописано 3.196 житеља. Просек по једном домаћинству је био 7,1 члан.¹⁷ Од овог пописа почиње опадање броја становника највше због масовног иселјавања муслимана у Турску и Македонију. Најчешћи разлози миграционог процеса су били економске природе, затим родбинске везе, верски разлози као и страх оних који су се компромитовали сарадњом са окупаторима или су чинили недела у току Другог светског рата.

Према подацима из пописа који је обављен 1971. године месна заједница Кладница имала је 2.731 становника, 462 домаћинства и просек по једном домаћинству од 5,9 чланова. Тада је на простору Кладнице имало 20 домаћинстава Срба православних са 124 члана.¹⁸ Приликом овог пописа муслимани су се изјаснили као муслимани у националном смислу са великим почетним словом „М“. Као што се види број становника се смањило у односу на 1953. годину за 465 или 14,55 %. Примера ради наводимо податак да је до 1967. године из ове месне заједнице иселено у Македонију на имања одсељених Турака 62 домаћинства са 455 чланова.¹⁹ Они су имали намеру да из Македоније оду у Турску. То се није десило већ су скоро сва домаћинства остала у Македонији да би се после деведесетих година прошлог века неки од њихових потомака иселили у Сарајево, а неколико се вратило и у Сјеницу.

¹⁶ С. Селимовић, *Кладница-становништво*, Новопазарски зборник 14, Музеј „Рас“, Нови Пазар 1990, 126.

¹⁷ Исто, *Кладница у статистичким пописима од 1912. до 2002. године*, Новопазарски зборник бр.29, Музеј „Рас“, Нови Пазар 2006, 184.

¹⁸ Исто, 187.

¹⁹ С. Селимовић, *Кладница (монографија)*, Музеј „Рас“, Нови Пазар 2012, 223.

Међутим, миграциони процес је постао још интензивнији и масовнији на линији село - општински центар Сјеница и градска подручја Чачка, Краљева, Крагујевца, Горњег Милановца за Србе, а за муслимане Сарајева и нешто Тузле. У граду Сјеници има више Кладничана него што их има у самој Кладници. То је случај и са бројем Кладничана у Сарајеву.²⁰ Занимљиво је да су Кладничани до почетка шездесетих година прошлог века највише одлазили у Београд, где су се запошљавали као физичка радна снага у бројним грађевинским предузећима и луци „Београд“.

Каква је била миграциона динамика са овог подручја и његово пражњење најбоље ће показати следећи подаци. Приликом пописа 1991. године на подручју месне заједнице Кладница живео је 1.954 становник у 384 домаћинства. Просек чланова по једном домаћинству износио је 5,4. Овај просек није био мали, јер је наталитет и поред опадања ипак био велик. Муслимана је било 1.897 или 97,38 %, а Срба 33 или 1,21 %. Осталих је било 19 или 0,90 %. У односу на два претходна пописа број житеља се смањило за 780 или за 28,56 %.

У деведесетим годинама је још више интензивирао миграциони процес и млади су масовно одлазили легално и илегално у земље ЕУ, а било је појединачних одлазака и у Турску. После завршеног грађанског рата у Босни било је сељења и целих породица у Сарајево. За време пописа у СРЈ 2002. године пописано је 419 домаћинстава у којима је живело 1.453 становника. Просек по једном домаћинству је спао на 3,5 чланова. Тада је Срба православних било 21 или 1,45 %, што је у односу на стање 1971. године смањење за више од 5 пута. Представимо у наредној табели старосне групе према пописима из 1991. и 2002. године.

Табела бр.3: карактеристичне старосне групе по пописима 1991. и 2002.

ГРУПА	1991.	%	2002.	%
Од 0-19 год.	712	36,40	424	28,53
20-59	964	49,28	737	49,60
60 и више	280	14,32	325	21,87

Кретање броја ученика у матичној школи у Кладници је такође један, да кажемо, егзактан пример демографских кретања једне популације. У школској 1976/77. години школу је редовно похађало 669 ученика, 1990/91. године 181 и 2002/03. године 141 ученик. Школске 2011/12. године у школи је уписано 129 ученика.

²⁰ Према подацима ауторових истраживања у Сарајеву.

Од демографског максимума који је имала месна заједница Кладница 1953. па до пописа 2002. године број становника је смањен за 1.743 или за 54,54 %.

На крају треба рећи да старење и депопулација Сјеничко-пештерске висоравни, а у том оквиру општине Сјеница и месних заједница Баре и Кладница, нису никакав изузетак у односу на многе друге брдско-планинске општине, месне заједнице и насеља у Србији и Црној Гори. Међутим, на овом увек турском подручју и у локалним и у ширим оквирима, проблем депопулације простора добија и другу димензију, тј. мења се верско-конфесионална и национална структура, што доноси одређену друштвено-политичку нестабилност и ствара одређену несигурност. На држави, актуелним и релевантним политичким чиниоцима, стоји велика одговорност и они морају наћи моделе и одговарајуће економске и популационе мере како би се тај негативан друштвени процес зауставио. Будуће генерације неће то опростити.

Резиме:

У општини Сјеница, као и у другим брдско-планинским пределима, број становника је у перманентном опадању почевши од краја шездесетих година прошлог века. Узроци су вишеструки, али су најважнији економски и константно опадање наталитета, а тиме и природног прираштаја. Индустријализација земље је узимала свој данак, поготово што се и држава дуго држала индолентно према процесу депопулације села.

На примеру месних заједница Баре и Кладница у општини Сјеница се егзактно може утврдити један тешко заустављив процес депопулације села и њиховог пропадања. Статистички пописи показују како је текао тај процес и како се то све одразило на верско-конфесионалну и националну структуру становништва сјеничке општине и поменутих месних заједница као конкретног примера.

Популационе мере државе до сада нису дале неке видљиво позитивне резултате, јер су донешене касно. С друге стране, држава и локалне самоуправе раде на побољшању инфраструктуре, али када су у највише случајева остала старачка домаћинства.

Salih SELIMOVIC
Kladnica, Sjenica Municipality

Resume:

**CHARACTERISTICS OF SOME DEMOGRAPHIC SHIFTS IN
THE MUNICIPALITY OF SJENICA, ILLUSTRATED THROUGH BARE
AND KLADNICA**

In the municipality of Sjenica, as in other mountain regions of Montenegro, the number of inhabitants has been in chronic decline beginning with the 1960s. The causes are many, but chiefly economic reasons and a falling birth rate and with it a negative population growth. Industrialization of the country has taken its toll, in particular given how long the central government turned a blind eye to the depopulation of villages.

Using the examples of the villages of Bare and Kladnica in the municipality of Sjenica, we can show this unrelenting process of depopulation of villages and their decay. Censuses have revealed the course of this process and its consequences to the religious and ethnic makeup of the municipality and the villages in question.

Population measures by the government have not yielded any clearly positive result, because they were passed too late. On the other hand, the state and local authorities do work on improving the infrastructure, but mostly only when the households become quite aged.